

Ткач П. Б.

Національна академія Національної гвардії України

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ПОЕТОНІМІВ ФЕНТЕЗІЙНОГО ЦИКЛУ РОБІН ГОББ «СВІТ ЕЛДЕРЛІНГІВ»

Стаття присвячена виявленню типологічних ознак поетонімів фентезійного циклу Робін Гобб «Світ Елдерлінгів» за способом творення. Особливістю фентезійних творів є формування вигаданого світу, який би сприймався читачем або глядачем як реальний. І власні назви покликані максимально допомагати в цьому, оскільки поетоніми сприяють створенню образності тексту, особливих асоціацій та конотацій, що втілюють індивідуально-художню семантику, виявляють закодованість авторського задуму.

Метою розвідки є виявити типологічні ознаки поетонімів фентезійного циклу Робін Гобб «Світ Елдерлінгів» за способом творення.

У роботі висвітлено теоретичні засади вивчення поетонімів у сучасній лінгвістиці, визначено особливості поетонімів як виду літературної онімії, окреслено підходи до термінологічного визначення поетонімів.

Виокремлено класифікаційні ознаки поетонімів фентезійного циклу Робін Гобб «Світ Елдерлінгів». З'ясовано типологію поетонімів за способом творення. Визначено, що структурно-граматичні способи онімізації в аналізованому циклі романів представлені морфологічними і лексико-синтаксичними твореннями. З'ясовано, що переважну більшість поетонімів у романах Робін Гобб становлять імена, утворені способом неморфемної деривації.

При цьому найпродуктивнішим морфологічним способом творення (осново- і словоскладання, афіксації, скорочення) поетонімів в циклі є суфіксація.

У творах наявні поетоніми, утворені шляхом семантичної деривації, що означає застосування метафоричної й метонімічної транспозиції, синекдохи. При цьому метонімічна транспозиція як спосіб творення поетонімів у циклі романів Робін Гобб не представлена.

Ключові слова: поетонім, неморфемна деривація, морфемна деривація, осново- і словоскладання, афіксація, скорочення, метафорична транспозиція, метонімічна транспозиція, синекдоха.

Постановка проблеми. Стаття присвячена виявленню типологічних ознак поетонімів фентезійного циклу Робін Гобб «Світ Елдерлінгів» за способом творення. Особливістю фентезійних творів є формування вигаданого світу, який би сприймався читачем або глядачем як реальний. І власні назви покликані максимально допомагати в цьому. Поетоніми як оніми в художньому творі не лише виконують номінативну й стилістичну функції, але й сприяють створенню образності тексту, особливих асоціацій та конотацій, що втілюють індивідуально-художню семантику, відтворюють історичне та культурне тло подій, виявляють закодованість авторського задуму. На сьогодні є численні розвідки, присвячені вивченню власних назв в аспекті їх семантики, структури й функціонування, проте цикл романів Робін Гобб, у всесвіті яких усі власні назви є поетонімами, залишається поза увагою, незважаючи на багатий дослідницький потенціал. Саме це і визначає актуальність дослідження

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зацікавлення проблемою літературної онімії, спрямоване на аналіз функціонування поетонімів у художньому тексті, почалося в 60–80 рр. ХХ ст. Питанням літературної ономастики присвячені праці Ю. Карпенка, В. Михайлова, Є. Отіна. Дещо пізніше з'явилися роботи Л. Белея, В. Галич, В. Калінкіна, М. Карпенко, Г. Лукаш, О. Немировської, Т. Немировської. Існують дослідження окремих напрямів: ономастика сатиричного роману (Л. Кричун), драматичних творів (Т. Крупеньова), поезії (М. Мельник), ономастикон фольклору (Н. Колесник, О. Порпуліт). порушено питання відтворення найменувань у художньому перекладі та збереження тих функцій, які ці найменування виконують у художньому творі (Н. Бияк). У дослідження власних назв як стилістичної категорії, вивчення видів мотивації поетичних власних назв, соціальних та естетичних оцінок власних назв свій вклад зробили Ю. Карпенко, Е. Магазаник, В. Михайлов, І. Муромцев, Є. Некрасова,

В. Никонов, А. Пузирьов, А. Суперанська, В. Чернишев, Б. Шварцкопф.

Постановка завдання. Метою розвідки є виявити типологічні ознаки поетонімів фентезійного циклу Робін Гобб «Світ Елдерлінгів» за способом творення.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі **завдання**:

1. Уточнити теоретичні засади виділення поетонімів як окремого класу мовних одиниць.
2. Виокремити класифікаційні ознаки поетонімів фентезійного циклу Робін Гобб «Світ Елдерлінгів».
3. Визначити типологію поетонімів циклу за способом творення.

Матеріалом дослідження слугував цикл романів Robin Hobb «The Realm of the Elderlings».

Виклад основного матеріалу. Численні дослідження онімів показали, що в художньому тексті їх головною функцією стає не стільки номінативна, як ілюзіоністська, що характеризує й інші функції, причому переважання тієї чи іншої функції залежить, перш за все, від жанру твору [10, с. 372].

На позначення власної назви в контексті художнього твору в наукових розвідках уживаються такі термінологічні одиниці, як літературна, художня, поетична, стилістична, художньо-літературна, літературно-художня ономастика [7, с. 122].

В Україні сьогодні є три загально визнані школи (одеська, донецька та ужгородська), у межах яких триває інтенсивне вивчення функціонування власних назв у художньому тексті із активною полемікою щодо термінологічного визначення цих одиниць [7, с. 123].

Найтривалішу історію має термін «літературна ономастика», який запропонувала одеська дослідниця Т. Немировська і обстоюють представники одеської школи. Ще в 70-і рр. ХХ ст. загальний термін «власна назва» було конкретизовано стосовно художніх текстів: імені дійової особи, імені літературного персонажа тощо. Зокрема було зазначено, що ім'я персонажа може не лише називати його, але й створювати художній образ, характеризувати його соціальну приналежність, передавати національний і місцевий або історичний колорит [8, с. 92].

Фундатор ужгородської школи літературної ономастики Л. Белей вважає найвдалішим термін «літературно-художній антропонім», який розуміє як власні імена персонажів, що функціонують у літературно-художньому тексті [1, с. 14].

Представник донецької школи В. Калінкін, запропонував власний термін поетонім, який

розуміє як специфічну трансформацію власної назви, таку, що завжди йменує віртуальний референт, який існує в творчій свідомості автора, відтворюється ним в тексті твору і репродукується творчою свідомістю читача [5, с. 83]. На відміну від своїх попередників, науковець у термін поетонім вкладає не тільки сферу буття власної назви, але насамперед усю специфічну природу власної назви у художньому творі [8, с. 94].

Варто зауважити, що закордонні дослідники називають власні назви в художньому тексті «names in literature», що збігається з назвою дисципліни, яка вивчає ці імена. Термінологічна група Міжнародної ради ономастичних наук (ICOS) називає їх характонімами [11], що свідчить про те, що акцент робиться на атропоніми, а не на всі інші розряди онімів у літературному творі [8, с. 94].

У цій розвідці прийнято як робочий термін «поетонім» як вторинну номінацію, що має за собою не реальні денотати, а фіктивні, які існують в уяві автора [2].

Оскільки ім'я в художній літературі, як відомо, створює й демонструє портрет персонажа, не лише позначає і відображає задум автора, а й формує сприйняття образу, мотивує ставлення до нього читача, поетонім – це ім'я в літературному творі (у художньому мовленні, а не в мові), що виконує, крім номінативної, характеризуючу, ідеологічну і стилістичну функції, вторинне щодо реальної онімії, яке володіє динамічною семантикою» [6, с. 1].

Поетоніми мають різні типологічні ознаки і класифікуються за різними принципами.

З позицій образної характеристики і сюжетного функціонування поетоніми поділяють на великі розряди. Перша група включає поетоніми, які безпосередньо задіяні в художньому тексті як засіб виділення та подальшої характеристики (імена головних і другорядних дійових осіб, назви місць дії тощо). Друга група – поетоніми, які опосередковано беруть участь у розкритті змісту художнього твору, тобто побічно залучені до загальної образної характеристики (історичні ВІ, літературні імена, а також інші ВІ, що створюють у контексті художнього твору своєрідний «культурний» фон, який необхідно враховувати при загальній оцінці художнього тексту) [3, с. 38].

Цикл романів Robin Hobb «The Realm of the Elderlings» (Робін Гобб «Світ Елдерлінгів») є фентезійним твором, де зображено повністю вигадану реальність, що умовно співвідноситься з періодом раннього Середньовіччя. Переважна

більшість власних назв трилогії має смислове навантаження, тобто є поетонімами. При цьому, оскільки створений всесвіт не має справжньої історії та культурного надбання, поетоніми другої групи в романах не представлені.

Найбільш розробленою є класифікація поетонімів за способом творення. Виділяють лексико-семантичні й структурно-граматичні способи творення онімів. У цій статті розглянемо структурно-граматичні способи творення поетонімів.

Структурно-граматичні способи онімізації представлені морфологічними (за допомогою зміни морфемної структури твірного слова) і лексико-синтаксичними (у формі словосполучень і речень) твореннями. Під час структурно-граматичного творення поетонімів виділені моделі неморфемної та морфемної деривації [9, с. 14].

Неморфемною деривацією А. Мораді називає такий спосіб, коли для створення оніма використовують власні назви в початковій, незмінній формі, тобто прості слова [9, с. 14], наприклад: *Molly* (*Моллі*) – «дівчина, молода жінка» (сленг), *Chivalry* (*Чівелрі*) – «лицарство, благородство, відвага», *Regal* (*Регал*) – «королівський, царський», король *Shrewd* (*Шрюд*) «практичний, розумний, хитрий».

У багатьох випадках імена персонажів мають важливу сюжетотвірну функцію. Так, наприклад, *Lady Desire* (*Леді Дезайр*) – королева, дружина короля Шрюда, завжди бажала чогось більшого, більше влади, більше багатства, і її ім'я має значення «бажання, пристрасть, прагнення».

Patience (*Пейшенс*) – дружина, а потім удова принца Чівелрі не змогла народити своєму чоловікові дитину, і, незважаючи на страшний біль від звістки про його позашлюбного сина, стає хлопцеві справжньою матір'ю. Недарма її ім'я означає «терплячість, терпимість».

Варто зауважити, що переважну більшість поетонімів у романах Робін Гобб становлять саме імена, утворені способом неморфемної деривації.

Морфемна деривація передбачає застосування різних способів творення поетонімів.

Морфологічний спосіб словотворення передбачає використання осново- і словоскладання, афіксації, скорочення [4, с. 59–60].

Оново- та словоскладання – поєднання двох основ, повних чи скорочених, в одне слово, наприклад: *Tom Badgerlock* (*Том Баджерлок*) – псевдонім, який обирає головний герой, щоб сховатись від переслідувань. Прізвище *Badgerlock* – складається з двох основ: *badger* – борсук, це слово вказує на особливість зовнішнього вигляду персо-

нажа – біле пасмо волосся, ніби смуга на голові борсука; друга ж основа *lock* – замкнений характеризує його відлюдницький спосіб життя та замкнутість.

Ім'я *Starling Birdsong* (*Старлінг Снівоча Пташка*), мандрівної менестрельки, також складається з двох основ: слова *bird* – пташка, пташина і слова *song* – пісня, що вказує на її музичні здібності, професію та прагнення написати відому пісню про героя.

Також способом осново-, словоскладання утворені такі імена циклу: *Withywoods*, *Buckkeep*, *Farseer*, *Rawbread*, *Nighteyes* тощо. Це другий за продуктивністю спосіб творення поетонімів у циклі романів Робін Гобб «Світ Елдерлінгів».

Афіксація – морфологічний процес, за якого до кореня чи основи додаються афікси. Серед афіксації найпродуктивнішим способом творення поетонімів є суфіксація, наприклад:

Burrich lifted his eyes from Nosy's eager face.

Ім'я цього персонажа походить від слова *burr* – колючка, реп'ях із додавання суфікса, що корелює зі складним характером персонажа.

Lacey sat and smirked to herself and pretended to be tatting lace.

Lacey походить від слова *lace*, що означає «мереживо». У наведеному прикладі авторка вдається до гри слів «*Lacey... pretended to be tatting lace*», підкреслюючи, що ім'я персонажа вказує на вид діяльності.

Також афіксальним способом утворені імена багатьох королів, наприклад: королі *Taker* – «той, що бере, вступає у володіння» і *Ruler* – «правитель, властитель, цар, князь», в іменах яких задований соціальний статус персонажів.

Способом скорочення утворене ім'я головного героя: *Fitz* (Фітц) – «means “son of” (hence all the English surnames like Fitzpatrick, Fitzhenry) but can also refer to an illegitimate child, a bastard, someone born out of wedlock etc» [12]. Історично префікс *Fitz* використовували, щоб позначити, що ця людина є сином визначного воїна або поважної людини. Пізніше британська королівська родина стала використовувати префікс *Fitz* для бастардів, які отримали офіційне визнання. У Робін Гобб це ім'я має значущість – воно вказує не лише на сумнівне походження героя, але й на те, що він був офіційно визнаний як позашлюбний син принца й має певний статус.

Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору передбачає субстантивацію. Субстантивація – утворення нових лексем шляхом заміни системи флексій прикметника системою флексій іменника

[4, с. 60], наприклад: ім'я мисливиці *Laurel*, яке має значення прикметника – *лавровий*, ім'я кобили головного героя *Sooty* – *вкрита сажею*.

Утворення поетонімів шляхом семантичної деривації означає застосування метафоричної й метонімічної транспозиції, синекдохи [4, с. 61].

Метафорична транспозиція – реальна або уявна схожість за формою, змістом, функції, наприклад:

«*Do you know **Chade**?» I asked abruptly, for the Fool sounded so like him I suddenly had to know. [...]*

«***Shade** or sunlight, I know when to keep a grip on my tongue. It would be a good thing for you to learn as well.*

Ім'я *Chade* (Чейд) походить від слова *shade*, що в перекладі означає *тінь*. Це є прямою вказівкою на те, що цей персонаж є королівським убивцею, позашлюбним братом короля й повинен постійно ховатися в тіні.

*But I'd never seen a man strike a boy with such apparent relish as **Galen** had.*

Імовірно, герой був названий на честь давньогрецького викладача Claudius Galenus, а словник дає переклад імені *Galen* як «лікар». Варто зауважити, що в романі *Galen* (Гален) є вчителем магичної здібності – Скілла, проте сам має неповну підготовку, нічим не примітний талант, обмежене знання історії та нестачу досвіду. Саме тому його навчання передбачає абсолютний контроль і садистські методи навчання. Так, Гален намагається «навчати» й «лікувати» героя, переламавши йому всі кістки. Це ім'я створене способом метафоричної деривації за родом діяльності із застосуванням антифазису, що означає навмисне вживання слів і висловів у протилежному значенні.

Досить обмеженим є використання такого способу, як синекдоха, наприклад: ім'я конюха *Hands* (Гендз), що означає «руки». Тут назва частини тіла стала іменем персонажа.

Метонімічна транспозиція – okazionale перенесення назви з одного класу об'єктів на інший клас або предмет, за суміжністю – як спосіб творення поетонімів у циклі романів Робін Гобб не представлена.

Утворення субстандартних поетонімів на основі особистих імен і прізвищ денотата шляхом приєднання до них різних детермінантів також обмежено представлене в циклі романів. У таких іменах означенням найчастіше виступають прикметники, проте інколи трапляються й іменники [4, с. 61], наприклад:

«*Our **Sacrifice**, er, ah, you say, King Eyod will welcome you. And he will show to you all his daughter, to be your Sacrifice, hem, ah, Queen. And his son, who will rule for her here.*

Король Гірського королівства *Eyod* (Ейод) носить ім'я, яке не має значення, щоб підкреслити його іноземне походження. Натомість значущим є його прізвище, яке мають усі представники правлячої династії: *Sacrifice* – *Жертовний*, що вказує на роль короля та його в сім'ї в державі.

Висновки і пропозиції. У статті визначено, що структурно-граматичні способи онімізації в аналізованому циклі романів представлені морфологічними і лексико-синтаксичними твореннями. З'ясовано, що переважну більшість поетонімів у романах Робін Гобб становлять імена, утворені способом неморфемної деривації. При цьому найпродуктивнішим морфологічним способом творення (осново- і словоскладання, афіксації, скорочення) поетонімів в циклі є суфіксація. У творах наявні поетоніми, утворені шляхом семантичної деривації, що означає застосування метафоричної транспозиції й синекдохи. При цьому метонімічна транспозиція як спосіб творення поетонімів у циклі романів Робін Гобб не представлена.

Перспективою дослідження є аналіз лексико-семантичних способів творення поетонімів.

Список літератури:

1. Белей Л. О. До проблеми терміно-понятійної нормалізації літературно-художньої антропоніміки. *Проблема слов'янської ономастики* : зб. наук. праць. Ужгород, 1999. С. 14–22.
2. Вінтонів Т. М. Роль міфонімів та біблійних онімів у створенні семантичної аури антропоетоніма Мотря в історичній епопеї Богдана Лепкого «Мазепа». *Studia philologica*. 2017. Вип. 9. С. 85–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2017_9_16
3. Доценко М. В. Поетоніміка модерністської та постмодерністської прози : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01; Донець. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2018. 199 с.
4. Дьяченко В. В. Основные способы образования субстандартных антропонимов в английском и русском языках. *Вестник Ставропольского государственного университета. Серия: Филологические науки*. 2007. № 48. С. 58–65.
5. Калинин В. М. От литературной ономастики к поэтонимологии. *Логос ономастики*. № 1. 2006. С. 81–89.
6. Калінкін В. М. Карпенко як джерело слов'янської поетонімології. *Чорноморські новини*. 2010. № 005 (21046). С. 1.

7. Колесник Н. Термінологічні суперечки в царині літературної ономастики і фольклорна ономастика. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Випуск 24. С. 122–127.
8. Мініна О. В. Поетонім як об'єкт літературної ономастики. *Сучасні наукові парадигми : матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. Горлівка : Вид-во ГПМ ДВНЗ «ДДПУ», 2013. С. 92–95.*
9. Моради А. Структурно-грамматические модели в трапезонимии ономастического пространства современного города. *Русская филология: Вестник Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды*. 2017. № 3 (62). С. 12–19.
10. Яковлева О. В. Текстові функції поетонімів (на матеріалі англомовного твору А. Крісті «Вбивство за алфавітом»). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Випуск 38. С. 372–376.
11. International Council of Onomastic Sciences. URL: <http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html>
12. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com>

Tkach P. B. STRUCTURAL AND GRAMMATICAL WAYS OF CREATION OF THE POETONYMS OF ROBIN HOBB'S FANTASY CYCLE "THE REALM OF THE ELDERLINGS"

The article is devoted to the identification of typological structural features of the Poetonyms of Robin Hobb's Fantasy Cycle "The Realm of the Elderlings". The peculiarity of the fantasy novels is the formation of an invented world, which would be perceived by the reader or the viewer as real. And the onym lexis are intended to help in this. The Poetonyms promote the creation of the image of the text, special associations and connotations, which embody individual literary semantics, reveal the encoded form of the author's idea.

The purpose of the investigation is to reveal the typological structural features of the Poetonyms of Robin Hobb's Fantasy Cycle "The Realm of the Elderlings".

In the paper the theoretical principles of studying the Poetonyms in modern linguistics are covered, features of the Poetonyms as a literary onim are defined, approaches to terminological definition of the Poetonyms are outlined.

The classification features of the Poetonyms of Robin Hobb's Fantasy Cycle "The Realm of the Elderlings" are identified. The structural typology of the Poetonyms is specified. It is determined that structural and grammatical ways of onim's creation in the cycle of novels are represented by morphological and lexical and syntactical models. It is found that of the Poetonyms in the novels of Robin Hobb are formed by the way of non-morphemic derivation.

The morphological method of word formation of the Poetonyms are compounding, affixation, clipping, acronyms, conversion. The most productive in Robin Hobb's Fantasy Cycle is suffixation.

The Poetonyms are formed by semantic derivation as metaphorical and metonymic transposition, synecdoche. At the same time metonymic transposition as a way of formed of the Poetonyms in Robin Hobb's Fantasy Cycle "The Realm of the Elderlings" is not represented.

Key words: poetonyms, non-morphemic derivation, morphemic derivation, compounding, affixation, conversion, metaphorical transposition, metonymic transposition, synecdoche.